

Citation:

H.J. Koenen, Levensbericht A.C. Holtius, in:
Jaarboek, 1861, Amsterdam, pp. 31-43

LEVENSBERICHT

VAN

Mr. A. C. HOLTJUS.

DOOR

H. J. KOENEN,

Secretaris der Letterkundige Afdeeling *).

Is het eene soms niet gemakkelijke taak, mij in uw mid-
den opgedragen, om van de overledene medeleden dezer ko-
ninklijke Instelling telkens een levensbericht voor ons Jaarboek
ter tafel te brengen, die moeielijkheid en zorg worden ruim opge-
wogen door het genoegen om eene verdiende hulde te brengen
aan mannen die ons Vaderland, binnen en buiten zijne grenzen,
tot groote en onvergankelijke eere geweest zijn. Geldt dit van
iemand, zeker geldt het van den man, dien onze waardige Voor-
zitter, wellicht beter dan iemand bevoegd om zijne beteekenis
naar verdiensten te waarden, onlangs *den Fenix der Neder-
landsche Rechtsgeleerden* genoemd heeft, niet slechts beroemd bin-
nen den omtrek van ons aloude Vaderland, maar ook in het
naburige België, waar hij in den tijd van beider vereeniging
tot éénen staat met de niet minder voortreffelijke Rechtsgeleerden
BIENBAUM en WARNKÖNIG een driemanschap van uitstekende be-
oefenaars van historische en stellige rechtswetenschap heeft uit-
gemaakt, wier gedachtenis ook daar te lande nog leeft in veler
harten, en die in de zuidelijke Nederlanden de vertegenwoordi-
gers waren der beroemde rechtschool van den grooten GUSTAV
Hugo, wiens verdiensten vooral met betrekking tot het Ro-
meinsche Recht wereldkundig zijn.

---

*) Voorgedragen in de Gewone Vergadering der Afdeeling van den 13den
Mei 1861.

HOLTIVS behoort tevens in ons Vaderland tot die lofwaardige Rechtsgeleerden, die hunne wetenschap in verband met de studie en beoefening der oudere en nieuwere letteren behandelen, eene richting, waarvan hij èn in het voormalige Instituut, èn ook in onze tegenwoordige Instelling, niet zelden de blijken heeft aan den dag gelegd. Ik was daarenboven oprechtelijk bevriend met den waardigen man, die mij, toen ik hem met zijn verkregen emeritaat gelukwenschte, dien gelukwensch door de welkome verklaring beantwoordde: „Ik verzoek u te gelooven, dat ik hoogen prijs stel op de achting en vriendschap van iemand, wiens godsdienstige en staatkundige denkwijis sedert lang ook de mijne was *).”

Te Utrecht, waar HOLTIVS bestemd was zijne wetenschappelijke loopbaan te eindigen, was hij in de dagen zijner academische studiën de leerling van DE RHOËR, VAN HEUSDE en ARNTZENIVS †). Die studiën werden echter, door de dreigende opheffing der Hoogeschool bij de inlijving van ons Vaderland in het groote Fransche rijk, ontijdig afgebroken. Dit noopte HOLTIVS, om, nadat hij reeds onderscheidene maatschappelijke betrekkingen, zelfs het Hoogleeraarambt te Deventer, met onderscheiding waargenomen had, nog eens in 1819 zich te Göttingen als student te laten inschrijven, ten einde zich nader te vormen onder den persoonlijken omgang met HUGO, die met ons buitenlandsche medelid VON SAVIGNY en met HAUBOLD het luisterrijke triumviraat uitmaakte, hetwelk, vooral na den val der fransche wereldmonarchie, die zelfstandige en in vele opzichten voortreffelijke richting aan de rechtswetenschap gaf, over welke ik thans niet verder zal uitweiden, daar dit wellicht beter zal geschieden, wanneer wij — het moge spade zijn! — den Nestor der Duitsche Rechtsgeleerden, den onsterfelijken VON SAVIGNY, zullen te vermelden hebben §).

*) Utrecht 5 Jan. 1857.

†) Men erkent den leerling van DE RHOËR uit de zeer aanschouwelijke voorstelling, welke HOLTIVS van zijn onderricht geeft in zijne *Narratio de Vita J. R. DE BRUEYS*, V. Cl. in den *Studenten-Almanak* van 1849, bl. 281—284.

§) Men zie in de bovenvermelde *Narratio* de kennelijke voorliefde, met welke hij bl. 303, 304 van de school van Hugo spreekt.

Behalve HUGO waren het de uitstekende Natuurkenner BLUMENBACH en de beroemde Geschiedschrijver HEEREN, wier lessen HOLTJUS geregeld en vlijtig bijwoonde, en die in den geest- en smaakvollen leerling van DE RHOER en VAN HEUSDE een' hunner volkomen waardigen geestverwant begroetten. In deze school gevormd, was bij onzen HOLTJUS, toen hij naar Deventer terug keerde, zijn eigenaardig en onderscheidend karakter als Geleerde ten volle gerijpt, en eene richting hem eigen geworden, waaraan sedert dien tijd zijn wetenschappelijk streven bestendig is getrouw gebleven.

In 1821 werd HOLTJUS naar Groningen beroepen, en aanvaardde hij zijn akademischen werkkring aldaar met eene Redevoering over de rechtspraak van den Prætor te Rome, welke hij vergeleek met die van den Lord-Canselier in Engeland; ook daarin, ofschoon meer bepaald geroepen om het stellig burgerlijk recht naar het Code NAPOLEON te onderwijzen, zijne historische richting en zijne bekendheid met de rechtsinstellingen en de letterkunde der nieuwere volkeren aan den dag leggende.

Nog te Deventer woonachtig, had HOLTJUS den hem beschikbaar gebleven tijd besteed aan het bewerken eener door de derde klasse van het voormalige Instituut opgegevene Prijstofte *over het aanzien en gezag der Romeinsche Rechtsgeleerden*, onder de kenschetsende zinspreuk: *Venientium est temporum disciplina, instare veteribus institutis*, welke, nevens de Prijsverhandeling van den Heer FRETZ, der uitgave allezins waardig werd gekeurd *), en den eersten grond legde tot zijne betrekkingen met die geleerde Instelling, welke hem in Februarij des volgenden jaars benoemde tot Correspondent der derde klasse. Eenige jaren later, toen HOLTJUS reeds den hoogleeraarszetel te Utrecht bekleedde, werd hij werkelijk lid, en nam van toen af ook een belangrijk aandeel in de werkzaamheden; zoodat hij later, toen het Instituut in 1851 werd opgeheven, zijnen arbeid in de klasse onder den titel van *Geschied- en Regtskundige Verhandelingen* in het licht zond, en daarbij in de voorrede den

---

*) In die Verhandeling is wederom kenschetsend de hooge ingenomenheid met welke HOLTJUS van den grooten BURKE gewaagt, p. 91.

wensch te kennen gaf, dat zijne medeleden, die ook (gelijk hij bescheiden verklaarde:) wel meer en beter hadden aan te bieden, op het voorbeeld van den Nestor der klasse Mr. M. C. VAN HALL hetzelfde mochten doen, en zich niet bepalen bij hetgeen in de Werken van het Instituut gevonden wordt. „Op een tijdstip, voegde hij er bij, dat aan die inrichting van de Regering minachting en van het publiek onverschilligheid wedervaart, zijn zulke bewijzen van haar wetenschappelijk leven niet overbodig te achten.”

Een jaar na zijne vestiging te Groningen vertrok HOLTJUS naar de zuidelijke Nederlanden, ten gevolge van het aannemen van den hem aangeboden leerstoel te Leuven. Hij was aan deze Universiteit een der degelijkste vertegenwoordigers van Noord-Nederlandsche wetenschap, en aanvaardde zijn hoogleeraarsambt met eene zeer merkwaardige inwijdingsrede over de beoefening van het Romeinsche recht, als hoognoodig ook bij eene nieuwe wetgeving; een onderwerp, zeker hoogstaangelegen in België, waar de franschgezinde partij in de nieuwe wetgeving van den nabuurstaat meer dan vergoeding vond voor de wijsheid der vroegere eeuwen. HOLTJUS daarentegen wees op den invloed, dien het Romeinsche recht ten allen tijde op de ontwikkeling van dat der nieuwere volken gehad heeft, op de voortreffelijkheid der romeinsche rechtsbeginselen en den historischen oorsprong van het bestaande, waarboven men zich door afgetrokken bespiegelingen niet verheffen konde. Gedurende zijn verblijf in België kwam hem zijne kennis van onderscheidene nieuwere talen uitnemend te stude; zij stelde hem in de gelegenheid om buiten 's lands op meer dan ééne wijze betrekkingen aan te knoopen, en daardoor werd zijne werkzaamheid even uitgebreid als veelzijdig *). Het minst heeft hij zich met het staatkundige, immers voor het publiek, ingelaten, waardoor hij dan ook gelukkig buiten den strijd der

---

*) In de *Rechtsgeleerde Bijdragen* van de Hoogleeraren DEN TEX en VAN HALL kwamen dan ook nu en dan mededeelingen van hem voor over den toestand van rechtsstudie en rechtswetenschap in andere landen, met name in Groot-Brittanje, welke toonden, hoezeer hij tot die landen voortdurende betrekkingen onderhield. Zie b. v. in genoemde *Bijdragen*, Dl. VI. bl. 838—843.

partijen in België, voor zoover dat althans in die dagen mogelijk was, is gebleven. Alleenlijk is mij van dien aard in het Revolutiejaar 1830 voorgekomen de door hem in de *Bibliothèque du Jurisconsulte et du Publiciste* geplaatste *Lettre d'un Jurisconsulte anglais sur la responsabilité ministérielle, avec des remarques de Mr. HOLTJUS*; waarin hij tegenover de fransche constitutionele theoriën op de practische vrijheidszucht der engelsche rechtsgeleerden en staatslieden wijst. Voorts ziet men ook te Leuven, nevens de hem sinds lang eigene historische beoefening des Romeinschen rechts, eene meer en meer grondige kennis van het reeds te Groningen onderwezene handelsrecht zich ontwikkelen, waarin hij, de Hollander, al de overige rechtsgeleerden in de Zuidelijke gewesten verre achter zich liet. Vooral ook het zeerecht trok zijne bijzondere aandacht, als een voor ons Vaderland zeer gewichtig bestanddeel van dat Handelsrecht, tot welks gezette beoefening hij mij eens verhaald heeft, dat de raad en opwekking van HEEREN hem de eerste aanleiding gegeven had, en hetwelk sedert op zijne laatste standplaats tot eene klassieke bearbeiding van dit onderwerp in zijn geheelen omvang heeft aanleiding gegeven *). En hoe ook de minst algemeen bekende vakken van historische Rechtgeleerdheid door onzen HOLTJUS waren doorgesocht en werden gekend, is u, Mijne Heeren, nog voor weinige jaren in deze onze Vergaderingen gebleken, waar hij ons zijne hoogstbelangrijke beschouwingen over de feodaliteit voorhield, en bij die gelegenheid den wensch uitte „dat het Leenrecht ook bij ons te lande weder beoefening moge vinden, en dat met name aan het Hollandsche Leenwezen eene geschiedkundige behandeling moge te beurt vallen †).” De waardige man gaf mij bij die gelegenheid schriftelijk te kennen, dat dit onderwerp, toen hij te Göttingen in 1819 onder HEEREN en HUGO studeerde, bijzonder zijne aandacht had getrokken.

*) Een daartoe betrekkelijk werk bevat ook zijne merkwaardige Verhandeling den 5den Maart 1840 in de 3de klasse van het Instituut voorgelezen *Over het Wisselrecht in de 14de Eeuw*, volgens de *Consilia* van BALDUS, als bijdrage tot de Geschiedenis der rechtsgeleerde Dogmatiek.

†) *Verlagen en Mededeelingen*, Dl. II. bl. 160.

Hoe zeer onze rijk- en fijngeletterde, voor Duitschland en Groot-Brittanje zoo veel hoogachting voedende Rechtsgeleerde te Leuven, met zijnen ambtgenoot, den als duitsch dichter niet onberoemden JOHANN FRANZ MICHAËL BIRNBAUM, zijn tijdgenoot en geestverwant, zamenstemde, laat zich gereedelijk bevreeden, ofschoon BIRNBAUM, de vurige Duitscher, zich veel dieper dan HOLTJUS in de worsteling der partijen inliet. Met beiden stemde een andere leerling van HUGO, LEOPOLD AUGUST WARNKÖNING in, die sedert 1817 te Luik den hoogleeraarszetel bekleedende, niet slechts bestendig werkzaam was tot het verbreiden van echt duitsche wetenschap in de Nederlanden, maar ook bepaaldelijk daartoe, dat eene in het belang der Rechtswetenschap zoo zeer gewenschte nadere gemeenschap van inzichten en streven tusschen fransche en duitsche Rechtsgeleerden mocht tot stand komen. Daarom stelde hij zich in betrekking met onderscheidene Hoogleeraren der Rechtsgeleerde faculteit te Parijs, tot het uitgeven van een veelomvattend Tijdschrift, onder den Titel van *Thémis ou bibliothèque du Jurisconsulte*, waarin de beide Leuvensche Hoogleeraren, zijne ambtgenooten, hem wakker ter zijde stonden, terwijl in Duitschland HUGO, VON SAVIGNY, BIENER en anderen, hunne medewerking beloofd hadden. Toen WARNKÖNING op zijn eigen verlangen in 1827 tot het onderwijzen van het Pandecten-recht naar Leuven was verplaatst, werd de samenwerking der engverbondene driemannen nog gemakkelijker gemaakt, en was Leuven in de Zuidelijke Nederlanden een middelpunt voor hun vak, gelijk mijne hooggeachte leermeesters DEN TEX en VAN HALL te Amsterdam door het uitgeven hunner *Rechtsgeleerde Bijdragen* in Noord-Nederland hadden daargesteld.

Toen het rechtsgeleerde driemanschap te Leuven ten gevolge der Belgische Revolutie uiteen spatte, en allen getroffen werden door het besluit der Provisioneele regering, hetwelk alle niet geborene Belgische Hoogleeraren ontsloeg, moest BIRNBAUM, die het hevigst tegen de revolutionairen had partij getrokken, den nieuwen Staat ruimen, en verplaatste hij zich naar de Hoogeschool te Bonn; terwijl WARNKÖNING reeds wederom met den 1sten Januarij 1831 als Hoogleeraar in de Rechten te Gent werd aangesteld, en HOLTJUS zich daarentegen naar zijn geliefd Utrecht begaf,

werwaarts oude familie- en vriendschapsbetrekkingen hem noopten, en waar hij ten jare 1835 zijn ouden vriend en medestander BIRNBAUM, na een vierjarig verblijf te Bonn en te Freiburg, in zijne Rectorale Oratie met welgevallen op nieuw mocht begroeten.

Het laatste twintigtal jaren zijns levens gaf HOLTJUS gelegenheid tot eene meer rustige beoefening der wetenschappen dan hem tot dus ver had mogen ten deel vallen. Den 6^{den} Maart 1831 werd hij toegevoegd aan de rechtsgeleerde faculteit der Hoogeschool te Utrecht, en vier jaren later werd hem aldaar het gewone Hoogleeraarambt in dat vak opgedragen, en bekleedde hij al aanstonds de belangrijke waardigheid van Rector Magnificus. Hij sprak, bij het nederleggen dier betrekking, eene wederom zeer merkwaardige Redevoering uit, over de mildheid onzer voorouderen, gebleken in het stichten en begiftigen onzer Hoogescholen; een onderwerp tot welks keuze men lichtelijk gevoelt, dat de op handen zijnde eeuwfeestviering der Utrechtsche Hoogeschool, sedert zoo treffend ook door HOLTJUS vermaarden Vriend MAURITS CORNELIS VAN HALL bezongen, eene gereede aanleiding gaf.

Onder de herhaalde reizen, welke HOLTJUS gedurende de vacantiemaanden der Akademie gewoon was te doen, nu eens naar Engeland, dan naar Duitschland of Italië, dan wederom elders, bekleedt vooral in zijne levenslotgevallen zijne reis naar Zweden in 1838 eene voorname plaats. De Noordsche beschaving, in eenige opzichten niet ongelijk aan onze Nederlandsche volkseigenaardigheid, eene beschaving in onze dagen van ongelijk minderen invloed op ons Vaderland dan twee eeuwen geleden, kwam hem voor „de opmerkzaamheid zijner landgenooten ten volle te verdienen, daar zij zooveel eigen schoon en zooveel belangrijks bevat, en ons talen vertoont, die ons zoo na bestaan, en wier kennis dus voor die der onze hoogstnuttig is *).” — „Het letterminnend publiek (voegde hij er bij) neemt te weinig deel aan eenen schat van onderricht en van genoegen, dien men niet vermoedt, hoewel die voor den Nederlander toegankelijker is,

---

*) Voorr. bl. IV.

dan voor eenige andere natie: om niet te zeggen, hoe veel voor onze Geschiedenis uit de noordsche boeken en oorkonden te gewinnen valt." En met deze opmerkingen leidde hij bij ons lezend Algemeen een drietal voortreffelijke Redevoeringen van ESAIAS TEGNÈR in, waarin men, na het lezen van eenige bladzijden, alras den eigen geest van HOLTJUS terug vindt. Dit geldt ten aanzien der eerste Redevoering, op Oscarsdag 1823 te Lund ter gelegenheid van het huwelijk der Kroonprinses van Zweden uitgesproken, maar vooral ook ten opzichte der tweede, waarmede TEGNÈR in April 1824 zijne akademische voorlezingen over THUCYDIDES had besloten, en waarin eene voortreffelijke handhaving van het klassische schoon, zoo als het bij de Grieken zich vertoont, tegenover de geringschatting van sommige zijner jongere tijdgenooten, voorkomt.

Het is hier, mijns inziens, de plaats en de tijd niet, Mijne Heeren, om de hoofdwerken van HOLTJUS: *Historie Juris Romani Lineamenta*, wier eerste uitgave nog te Leuven in het licht verscheen, en die geheel op de leest van HUGO geschoeid zijn; zijne algemeen geroemde Verhandeling over *het Faillitenrecht*, en zijne overige voorlezingen over *het Handelsrecht*, waar zeer onlangs door zijnen waardigen opvolger en levensbeschrijver DE GEER de laatste hand aan gelegd werd, in het breede te beoordeelen: ik laat dit gaarne over aan hen, die, meer bevoegd dan uw Secretaris, hetzelfde vak aan onze instellingen van hooger Onderwijs behandelen; te vreden, zoo ik U den algemeenen geest van zijn wetenschappelijk streven met eenige juistheid mocht hebben voor oogen gesteld.

Vergunt mij nog ten slotte, Geëerde Medeleden, u het beeld van den overledene in korte trekken te schetsen, zoo als het mij nog levendig voor oogen staat. HOLTJUS was een man van echt wetenschappelijken zin en stalen vlijt, altijd werkende, lezende en opteekenende; in zijn omgang geestig en gevat, een scherp beoordeelaar van karakters en toestanden: daardoor vaak eenigzins terugstootend voor degenen met wie hij geene gemeenschap van beginselen vermoedde, maar toch steeds voor allen uiterst hulpvaardig en welwillend; een trouw en warm vriend, hoogsteenvoudig van levenswijze, in den huiselijken kring stil

en aan eenmaal aangenomene gewoonten gehecht, ook zeldzaam uitdrukkelijk gewagende van onderwerpen van godsdienstigen aard, maar steeds met eerbied, en dienaangaande geene spotternij duldende; zeer naauwkeurig en grondig in zijne studiën, schrandere en scherpzinnig, zelfs nu en dan tot spitsvindigheid toe, vasthoudende aan eenmaal op goede gronden aangenomen opvatting, en niet zonder scherpte die opvatting zelfs tegen zijne beste bekenden en vrienden voorstaande; doch tevens een open blik en levendige belangstelling hebbende voor allerlei vakken van wetenschap en letterkunde, maar bovenal uitstekend kenner van de grieksche en latijnsche oudheid, zoodat hij nog kort voor zijnen dood eene bijzondere studie van STRABO maakte, waartoe hem het herlezen der *Ideën* zijns grooten Leermeesters HEEREN had aanleiding gegeven: terwijl hij alzoo ook ter elfde ure het zegel drukte op zijne Inwijdingsrede allereerst te Deventer gehouden, dat de Letterkunde, vooral die der Grieksche Oudheid, ook den Rechtsgeleerde ten ernstigste is aan te prijzen. — De asche des eerbiedwaardigen mans ruste in vrede!

SCHRIFTEN VAN A. C. HOLTIIUS

VAN 1817—1856.

Oratio de literarum studio, imprimis Graecarum, cum jurisprudentia conjungendo, quam habuit A. C. Holtius, a. d. 24 Octobr. anni 1816, quum in Illustri Athenaeo Daventriensi Juris professionem auspicaretur. Daventriae, 1817.

Oratio de jure praetorio, cum apud Romanos, tum apud Anglos, ad jus civile supplendum et emendandum aptissimo; quam habuit A. C. Holtius a. d. 20 Sept. 1821, quum in Academia Groningana Juris professionem auspicaretur. Groning. 1822.

Ad quaestionem: quaeenam fuere jura, auctoritas, dignitas IC-

torum Romanorum, inde a temporibus Caesaris Augusti usque ad decessum Iustiniani Imperatoris Responsio, auctore A. C. Holtio, Juris Professore in Academia Groningana. (Prijzverhandelingen bekroond en uitgegeven door de derde klasse van het K. Nederl. Instituut. Amst. 1822.)

Sur quelques ouvrages de Droit commercial écrits en Hollandais. (In de *Thémis ou Bibliothèque du Jurisconsulte*. T^e. VII. Liège, 1825.)

Est-ce l'acceptation de l'hérité qui produisait en droit Romain l'obligation entre l'héritier et les légataires? (Ibid.)

Réflexions sur la force probante du livre des courtiers. (In de *Bibliothèque du Jurisconsulte et du Publiciste*. T^e. I, première Livraison. Liège, 1826.)

Notice nécrologique de M. de Bruyn, professeur à l'Université de Louvain. (Ibidem 2me Livr.)

Oratio de juris Romani studio etiam post renovatum jus nostrum legibus pernecessario, quam habuit A. C. Holtius a. d. 29. Jul. 1823.

Essai sur le *beneficium competentiae*. (*Bibl. du Jurisconsulte*. V. Livr. 1826.)

Over het UTI LEGASSIT der XII tafelen. (In de *Bijdragen tot regtsgeleerdheid* van Den Tex en Van Hall, III^{de} deel, N°. 3. Amst. 1828)

Observations sur le droit d'accroissement entre légataires : trois articles. *Biblioth. du Jurisconsulte*, 1828, 1829, 1830, Verceenigd met bijvoegsel in :

Analyse historique du droit d'accroissement entre légataires, d'après le droit Romain, les lois de Justinien, et les législations modernes. Liège, 1830.

Lettre d'un Jurisconsulte Anglais sur la responsabilité ministérielle, avec des remarques de M. Holtius (*Bibliothèque*, III. 3, T. X. p. 427 ss. 1830).

Historiae Juris romani lineamenta. Leodii, 1830.

Bemerkungen über Bd. IV. Hft. 1. S. 76 der *Kritischen Zeitschrift für Rechtswissenschaft*. Tübingen, 1828.

Ulpian's Ansicht von dem Entstehungsgrunde der actio ex testamento. (In Hugo's *Civil. Magazin*. Bd. III. Hft. 3. Berlin, 1832.)

Over het Interdictum *de vi armata*. (*Bijdragen*, VII. 1.)

Over de ware definitie van *furtum* in het Romeinsche Regt. (Ib. VIII 2.)

Over bezitverkrijging bij cognoscement. (Ibid. VIII. 2.)

A. C. Holtius. Oratio de liberalitate majorum nostrorum, quae academiis instituendis augendisque cognita est, habita 24 Mart. 1836, cum academiae regundae munus solenni ritu traderet. Trajecti, 1836.

Ueber ADVERSUS HOSTEM AETERNA AUCTORITAS. (In Hugo's *Civil. Magazin*, IV. 4.)

Historiae juris romani lineamenta Editio altera auctior et emendatior. Traj. 1840.

Het Wisselregt in de XIV^{de} eeuw, volgens de *Consilia* van Baldus. Amst. 1840.

De vita J. R. de Brueys V. Cl. narratio. Scripsit A. C. Holtius. (In den Utrechtschen studenten-almanak voor het jaar 1849.)

Het Nederlandsche Faillitenregt, volgens het derde Boek van het Wetboek van Koophandel, wetenschappelijk verklaard door A. C. Holtius. Utrecht, 1850.

Commentatio de Consilio Sapientis, et de transmissione actorum, scripsit A. C. Holtius. Lecta in Instituti regii belgici classe tertia, die XXI m. Januarii, 1850.

Geschied- en regtskundige verhandelingen van A. C. Holtius. Utrecht, 1851.

Verhandeling over de leer van de *naturalis obligatio* in het Romeinsche Regt, gelezen in de derde klasse van het Nederl. Instituut, 29 Januarij 1844. (In de *Nederl. Jaarboeken van Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, VIII. 4.)

Mededeelingen over Engelsche regtsgeleerdheid, door Mr. A. C. Holtius. (*Bijdragen*, VI. 4.)

Fransche instellingen in het koninkrijk Napels, sedert 1815. Regterlijke magt. Notariaat. Registratie en Hypotheken. (Ibid. XII. 1.)

Redevoeringen van Esaias Tegnèr, uit het Zweedsch, door A. C. Holtius. Utrecht 1839.

Oude Zeeregten in Dantzig. (in de *Nieuwe Bijdragen t. R. e. W.* III. 1.)

De jure gentilitio Romanorum. (In het *Recueil de l'Académie de législation de Toulouse*. Tom. III. Toul. 1854.)

De praesumptione Mutiana, dissert. par M. Holtius (ibid. IV. 2).

Mémoire sur la maxime: *dies interpellat pro homine* (Ibid.).

Toulouse, 1855.

Over de voortdoring van het Lombardische regt in Italie, naar aanleiding van twee plaatsen in het stadregt van Milaan van 1216. (*Nieuwe Bijdragen*, VI. 2.)

Over de voordragt van den Heer Bakhuizen v. d. Brink, over de Hollandsche Achterleenen, door A. C. Holtius. (*Verstagen en Mededeelingen der K. Akademie van Wetenschappen*, Afd. Letterkunde. Deel II. bl. 143.)

R E C E N S I È N.

Analyse du Mémoire couronné par l'Institut des Pays-Bas, sur la question: Quacnam fuere jura etc. (In de *Thémis ou Bibliothèque du Jurisconsulte*. T^e. VII. Liège, 1825 (onder teekend: —S.)

Coup-d'oeil sur les dissertations soutenues dans les Universités des Pays-Bas, pendant l'année académique 1825—1826. (*Bibl. du Jurisconsulte et du Publiciste*.)

Observationis on the study of the civil Law by D. Irving. Edinburgh, 1823, en Historical Notices by John Reddie, ib. 1826. Analyse d'ouvrages par M. Holtius (Ib.).

Gazette des Tribunaux. (Ibid. 6e Livraison.)

Oratio de praecipuis eximii in patria exculti Juris Romani causis, quam habuit J. D. van Twist, a. d. 26 Jun. 1826. (Ibid geteekend: A.)

Sur le *Jurist or quarterly Journal of Jurisprudence and Legislation*, par M. Holtius. (Ib. T^e. II. Livr. 2. Bruxelles 1828.)

The Jurist, V. 1829. (Ibid.)

Discours d'ouverture de M. Douglas Chaepé, Professeur de droit romain à l'Université d'Edimbourg (Ibid. 1830).

Nouvelle explication de la distinction entre les choses *mancipi* et *nec mancipi* chez les Romains, par H. Rollin, Avocat. Gand, 1827; en

Dissertatio historico-juridica inauguralis de usufructu accrescendo, qua diligentior eius loci interpretatio ex Vaticanis palimpsestis tentatur; quam publico ac solenni examini submittit Alexandre Felix Lelièvre. Lovanii, 1827. (*Bijdragen*, III. 2.)

Het Wisbysche Zeeregt en de kritische uitgave daarvan, in het Corpus Juris Sueo-Gothorum antiqui, van D^r. Schlytor, VIIIe deel. Lund 1853, medegedeeld door A. C. Holtius (*Nieuwe Bijdragen tot R. en W.*, IV. 4).